

Kohtuasi C-208/23**Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1****Saabumise kuupäev:**

30. märts 2023

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Corte suprema di cassazione (Itaalia kõrgeim kassatsioonikohus)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

22. märts 2023

Kassaator:

AX

Põhikohtuasja ese

Kassatsioonkaebus, mis esitati Corte di appello di Roma (Rooma apellatsioonikohus, Itaalia) kohtuotsuse peale, millega nähakse ette AX-i üleandmine vahistamismäärust täitvale Saksa õigusasutusele Euroopa vahistamismääruse (edaspidi „EVM“) raames, mille väljastas Hamburgi esimese astme kohus. Kuna ta on rase ja alla kolmeaastase tütre ema, ei oleks Itaalia kohus kassaatori arvates võinud tema üleandmist lubada enne eelnevalt täiendavat teavet saamata kontrollimata, et taotlej riik on ette näinud kogu vajaliku kaitse selle isiku kinnipidamiseks, kelle üleandmist taotletakse.

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

Küsitakse, kas raamotsuse 2002/584/JSK artikli 1 lõigetest 1 ja 2 ning artiklitest 3 ja 4 võib tuletada vahistamismäärust täitva õigusasutuse kohustuse keelduda raseda naise või alaealiste lastega koos elava ema üleandmisest või tema üleandmine igal juhul edasi lükata.

Esimesele küsimuse vastusest sõltuvalt küsitakse, kas raamotsuse viidatud artiklid on kooskõlas Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklitega 3, 4, 7, 24 ja 35, arvestades ka Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikat ja liikmesriikide ühiseid põhiseaduslikke tavasid.

Eelotsuse küsimused

1. Kas raamotsuse 2002/584/JSK Euroopa vahistamismääruse kohta artikli 1 lõikeid 2 ja 3 tuleb tõlgendada nii, et need ei luba vahistamismäärust täitval õigusasutusel keelduda üle andmast rasedat naist või alaealiste lastega koos elavat ema või tema üleandmist igal juhul edasi lükata?

2. Kas juhul, kui vastus sellele küsimusele on jaatav, on raamotsuse 2002/584/JSK artikli 1 lõiked 2 ja 3 ja artiklid 3 ja 4 kooskõlas Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklitega 3, 4, 7, 24 ja 35, arvestades ka Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikat ja liikmesriikide ühiseid põhiseaduslikke tavasid, osas, millega nende sätetega nähakse ette raseda naise või ema üleandmine, katkestades *best interest of the child* põhimõtet arvesse võtmata suhted temaga koos elavate alaealiste lastega?

Viidatud liidu õiguse sätted

Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artiklid 3, 4, 7, 24 ja 35

Raamotsuse 2002/584/JSK (edaspidi „raamotsus“) artikli 1 lõiked 2 ja 3, artiklid 3 ja 4

Euroopa Parlamendi 26. mai 1989. aasta resolutsioon naiste ja laste olukorra kohta vanglas

Euroopa Parlamendi 13. märtsi 2008. aasta resolutsioon vangis olevate naiste eriolukorra ning vanemate vangistuse mõju kohta sotsiaalsele ja perekonnaelule

Euroopa Parlamendi 15. detsembri 2011. aasta resolutsioon kinnipidamistingimuste kohta ELis

Euroopa Parlamendi 27. novembri 2014. aasta resolutsioon ÜRO lapse õiguste konventsiooni 25. aastapäeva kohta

Euroopa Parlamendi 5. oktoobri 2017. aasta resolutsioon vanglasüsteemide ja kinnipidamistingimuste kohta

Euroopa Nõukogu ministrite komitee soovitused, kaasa arvatud soovitused: R(87)3 ja R(2006)2 Euroopa vanglaeeskirjade kohta; R(2000)1469 vanglas viibivate emade ja väikelaste kohta; R(2018)5 kinnipeetavate laste kohta

Viidatud rahvusvahelise õiguse sätted

Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi „EIÕK“) artikkel 8

ÜRO lapse õiguste konventsiooni artikkel 3

Viidatud riigisiseseid sätteid

22. aprilli 2005. aasta seadus nr 69 – Sätted riigisisese õiguse kooskõlastamiseks nõukogu 13. juuni 2002. aasta raamotsusega 2002/584/JSK Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta (legge del 2005, n. 69 – Disposizioni per conformare il diritto interno alla decisione quadro 2002/584/GAI del Consiglio, del 13 giugno 2002, relativa al mandato d’arresto europeo e alle procedure di consegna tra Stati membri; edaspidi „seadus nr 69/2005“):

- artikli 18 punkti s algsõnastuses oli ette nähtud, et Corte d’appello (apellatsioonikohus, Itaalia) peab üleandmisest keelduma, kui isik, kelle üleandmist taotletakse, on rase naine või temaga koos elavate alla kolmeaastaste laste ema, välja arvatud erakordselt tõsiste ettevaatusnõuete puhul;

- artikli 2 kehtivas sõnastuses on ette nähtud, et EVM täitmine ei või ühelgi juhul kaasa tuua Itaalia riigi põhiseadusliku korra üliluslike ega põhiseadusega tunnustatud võõrandamatute inimõiguste rikkumist, põhiõiguste ja ELL artiklis 6 kehtestatud õiguse üldpõhimõtete ja EIÖK-iga tagatud põhiõiguste rikkumist.

2. veebruari 2021. aasta seadusandlik dekreet nr 10 – Sätted riigisisese õiguse kooskõlastamiseks raamotsuse 2002/584/JSK Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta sätetega, millega rakendatakse 4. oktoobri 2019. aasta seaduse nr 117 artiklis 6 sätestatud delegerimist (decreto legislativo del 2 febbraio 2021, n. 10 – Disposizioni per il compiuto adeguamento della normativa nazionale alle disposizioni della decisione quadro 2002/584/GAI, relativa al mandato d’arresto europeo e alle procedure di consegna tra Stati membri, in attuazione della delega di cui all’articolo 6 della legge 4 ottobre 2019, n. 117; edaspidi „seadusandlik dekreet nr 10/2021“):

- artikliga 14 asendati eespool viidatud seaduse nr 69/2005 artikli 18 tekst, jättes välja kõik üleandmisest keeldumise kohustuslikud alused, mida ei ole ette nähtud ka raamotsuses.

Hetkel kehtivas tekstis on seega ette nähtud, et „apellatsioonikohus keeldub isiku üleandmisest järgmistel juhtudel:

- a) kui Euroopa vahistamismääruses isikule süüks pandud kuritegu on Itaalia seaduse kohaselt amnestia tõttu aegunud [...];
- b) kui ilmneb, et tagaotsitava isiku suhtes on samade tegude kohta tehtud Itaalias lõplik kohtuotsus või tagaseljaotsus või otsus kohtumenetluse mittealgatamise kohta, mida ei saa enam edasi kaevata, või lõplik kohtuotsus teises Euroopa Liidu liikmesriigis [...];
- c) kui isik, kelle suhtes Euroopa vahistamismäärus tehti, oli teo toimepanemise hetkel noorem kui 14 aastane“.

Järelikult ei ole käesoleva seisuga Itaalia seadustes, mis käsitlevad Euroopa vahistamismääruse täitmist, enam sätestatud keeldumise alusena raseda ema või alla kolmeaastaste lastega ema üleandmist.

Asjaolude ja menetluse lühiülevaade

- 1 22. veebruaril 2022 tehtud Euroopa vahistamismäärusega taotles Hamburgi esimese astme kohus AX-i üleandmist Hamburgis 1. juunil 2019 toime pandud röövimise eest.
- 2 AX on hetkel rase ja alla kolmeaastase tütre ema, kes elab temaga koos vanglas. Ta palus sel põhjusel üleandmisest keelduda.
- 3 Corte di appello di Roma (Rooma apellatsioonikohus, Itaalia) lükkas kassaatori esitatud väited tagasi ja nägi 29. septembri 2022. aasta otsusega ette tema üleandmise Saksa õigusasutusele, kuna Euroopa vahistamismäärust rakendavates kehtivates Itaalia õigusaktides ei ole enam ette nähtud ühtegi keeldumise alust rasedate naiste või emade kohta, kes elavad koos oma alla kolmeaastaste lastega.
- 4 Kassaator palub Corte di cassazione (Itaalia kõrgeim kassatsioonikohus), eelotsusetaotluse esitanud kohtul selle kohtuotsuse tühistada, väites, et kuna ta on rase ja alla kolmeaastase alaealise ema, oleks tema üleandmine Saksa õigusasutusele ilma taotlevas riigis tagatud kinnipidamistingimuste eelneva kontrollita vastuolus riigisisese, liidu ja rahvusvahelise õiguse erinevate põhimõtete ja sätetega.
- 5 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu menetluses taotles kassaator lisaks teise võimalusena menetluse peatamist, et oodata ära Euroopa Kohtu otsus kohtuasjas C-261/22, milles käsitletakse Corte di cassazione (Itaalia kassatsioonikohus) esitatud samasugust eelotsusetaotlust. Menetluse peatamise taotlus jäeti rahuldamata, kuna see ei ole Euroopa vahistamismääruse korras sõnaselgelt ette nähtud ega ole kooskõlas selles kehtestatud rangete ajapiirangutega. Meede jätkaks kassaatori ilma ka võimalusest esitada Euroopa Kohtule seisukohti, kahjustades õigust põhiõiguste kohtulikule kaitsesele pädevates kohtutes.

Põhikohtuasja poolte peamised argumendid

- 6 Kassaator palub ainsas kassatsioonkaebuse väites vaidlustatud kohtuotsuse tühistada ja väidab, et ei ole järgitud seaduse nr 69/2005 artikleid 2 ja 16, Itaalia põhiseaduse mitut artiklit, lapse õiguste konventsiooni artiklit 3, EIÖK artiklit 8 ning Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikleid 7 ja 24.
- 7 Corte di appello di Roma (Rooma apellatsioonikohus, Itaalia) tegi vea, kui ta andis korralduse kassaator üle anda, tuginedes vaid sellele, et tagaotsitava isiku rasedusega seotud keeldumise alus on kehtetuks tunnistatud. Üleandmist ei oleks aga võinud lubada, kontrollimata eelnevalt, pärast seaduse nr 69/2005 artiklis 16

sätetatud täiendava teabe saamist, et taotleval riik on ette näinud kogu kinnipidamiseks vajaliku kaitse.

- 8 Kassaator väidab lisaks, et Corte di cassazione (Itaalia kõrgeim kassatsioonikohus) kohtupraktikas on ka pärast seaduse nr 69/2005 artikli 1 punkti s algses sõnastuses ette nähtud keeldumise aluse kehtetuks tunnistamist kinnitatud, et rasedus on üleandmise takistus.

Eelotsusetaotluse põhjenduste lühiülevaade

- 9 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et seaduse nr 69/2005, mis kujutab endast raamotsuse riigisisese õiguse rakendamise korda, artikli 18 punktis s oli algselt ette nähtud, et raseda naise või või temaga koos elavate alla kolmeaastaste laste ema üleandmisest tuleb keelduda. Seda keeldumise alust ei ole aga raamotsuses ette nähtud.
- 10 Selleks, et viia Itaalia rakendusnormid raamotsusega rohkem kooskõlla, tühistati seadusandliku dekreediga nr 10/2021, eelkõige selle artikliga 14, kõik riigisisemed sätted, mis ei olnud raamotsusega kooskõlas, kaasa arvatud raseda ema või temaga koos elavate alla kolmeaastaste laste ema üleandmisest keeldumise alus.
- 11 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib aga, et kuigi viidatud keeldumise alus kehtetuks tunnistati, ei tähenda see teatavate Corte di cassazione (Itaalia kõrgeim kassatsioonikohus) enda kohtuotsuste kohaselt iseenesest, et niisugune üleandmine on lubatud, kuna see võib igal juhul rikkuda isiku põhiõigusi, kui see nähakse ette ilma, et täitev õigusasutus kontrolliks eelnevalt, et vahistamismääruse teinud riigis tunnustatakse kinnipidamistingimusi ja laste kaitse tagatise, mis on samaväärsed Itaalia õiguskorras tagatutega.
- 12 Vastasel korral kahjustatakse nii Itaalia põhiseaduses kui ka EIÕK-is ette nähtud põhiõigusi ning järelikult tuleks üleandmisest keelduda seaduse nr 69/2005 artikli 2 kohaselt – säte, mida Corte costituzionale (Itaalia konstitutsioonikohus) muu hulgas täpsustas Euroopa Kohtule esitatud eelotsusetaotluse esitamise määruses kohtuasjas C-699/21.
- 13 Viidatud määruses leidis Corte costituzionale (Itaalia konstitutsioonikohus), et liidu õiguse esimuse, ühtsuse ja tõhususega oleks selgelt vastuolus „riigisisese õiguse tõlgendus, mis tunnustaks täitva õigusasutuse pädevust keelduda asjaomase isiku üleandmisest väljaspool juhtumeid, mis on kooskõlas raamotsuse sätetega seaduses ammendavalt ette nähtud, selliste üldsätete alusel, nagu need, mida sisaldavad 2005. aasta seaduse nr 69 artiklid 1 ja 2 enne 2021. aasta seadusandliku dekreediga nr 10 tehtud muudatusi, või sama seaduse artikkel 2 hetkel kehtivas sõnastuses“.
- 14 Corte costituzionale (Itaalia konstitutsioonikohus) leidis lisaks, et „liikmesriigid ei või teha liidu õiguse rakendamist täielikule ühtlustamisele kuuluvates valdkondades sõltuvaks põhiõiguste kaitse üksnes riigisiseste standardite

austamisest, kui see võib kahjustada liidu õiguse ülimuslikkust, ühtsust ja tõhusust (Euroopa Liidu Kohtu 26. veebruari 2013. aasta otsus kohtuasjas C-617/10, Fransson, [punkt] 29; 26. veebruari 2013. aasta otsus kohtuasjas C-399/11, Melloni, [punkt] 60). Põhiõigused, mida raamotsus peab oma artikli 1 lõike 3 kohaselt järgima, on eelkõige need, mis on tagatud Euroopa Liidu õigusega ja sellest tulenevalt kõikide liikmesriikide poolt, kui nad liidu õigust rakendavad: põhiõigused, mis on osa liikmesriikide ühiste põhiseaduslike tavade määratlusest (ELL artikli 6 lõige 3 ja [harta] artikli 52 lõige 4)“.

- 15 Eelotsusetaotluse esitanud kohus nõustub sellise tõlgendusega ja peab vajalikuks esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotlus, et Euroopa Kohus selgitaks ühise kaitse standardit, mis on liidu õiguses määratletud nii raseda naise kui ka alaealiste lastega koos elava ema üleandmise kohta, ning järelikult, et ta teeks kindlaks, kas liidu õigust võib tõlgendada nii, et selline üleandmine EVM täitmiseks on kooskõlas liidu õigusega ja eelkõige hartaga tagatud põhiõigustega, võttes arvesse ka liikmesriikide ühiseid põhiseaduslikke tavasid, millele on viidatud lisaks harta enda artikli 52 lõikes 4. Euroopa Kohtu vastus võimaldaks selles osas tagada liidu õiguse ühtse tõlgenduse.
- 16 Eelotsusetaotluse esitanud kohus viitab näiteks otsustele, mille tegi Ühendkuningriigi kõrgeim kohus, kes keeldus emade üleandmisest EVM täitmiseks.
- 17 Eelotsusetaotluse esitanud kohus viitab ka erinevatele Euroopa Kohtu otsustele: kohtuasjas C-399/11, Melloni tehtud otsuses oli Euroopa Kohus sisuliselt seisukohal, et raamotsuses reguleeritakse üleandmise piirangute valdkonda ammendavalt ja seega ei ole vahistamismääruse täitmisele võimalik kehtestada täiendavaid piiranguid ei riigisiseste ülevõtmissätetega ega ka liikmesriigi kohtute tõlgendustegevuse kaudu; liidetud kohtuasjades C-404/15 ja C-659/15 PPU, Aranyosi ja Căldăraru tehtud otsuses ning liidetud kohtuasjades C-562/21 PPU ja C-563/21, X ja Y ning C-354/20 PPU ja C-412/20 PPU, L ja P tehtud otsustes tõlgendas Euroopa Kohus EVM korda, ühitades vastastikuse tunnustamise põhimõtte rakendamise põhiõiguste kaitsega; kuigi Euroopa Kohus leidis kohtuasjas C-367/16, Piotrowski tehtud otsuses, et liidu õigusega on kooskõlas EVM täitmiseks niisuguste alaealiste üleandmine, kes on jõudnud kriminaalvastutuse ikka riigisisese õiguse määratluse kohaselt, rõhutas ta menetluslike tagatiste vajadust, mis garanteerivad, „et esmalt võetakse alati arvesse lapse, kelle suhtes on tehtud Euroopa vahistamismäärus, parimaid huvisid kooskõlas harta artikli 24 lõikega 2“. Viimase kohtuotsusega seoses leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et alaealise parimate huvide tingimus, millel süüdistatava või süüdi mõistetud alaealise suhtes tehtud EVM täitmise valikud peavad rajanema, peaks mõistlikult kehtima ka palju nooremate alaealiste puhul, kes elavad koos oma emaga, kelle suhtes on tehtud EVM, ning kelle suhtes ei viida läbi kriminaalmenetlust.
- 18 Ka Euroopa Inimõiguste Kohus (edaspidi „EIK“) on kinnitanud, et liidu liikmesriigi poolt EVM täitmise raames ei tohiks vastastikuse tunnustamise

mehhanismi kohaldada automaatselt ja mehhaaniliselt, nii et see kahjustab põhiõigusi (EIK 17. aprilli 2018. aasta kohtuotsus Pirozzi *vs.* Belgia, §§ 57–64) ning et EVM täitmine on piiratud ohuga, mis tuleneb tagaotsitava põhiõiguste rikkumise „tõsistest alustest“ (EIK 9. juuli 2019. aasta kohtuotsus Romeo Castano *vs.* Belgia, punktid 79, 92).

- 19 Kuna raamotsuses ei ole alla kolmeaastaste lastega koos elava ema üleandmisest keeldumise alust ette nähtud, näib, et üleandmine on tingimusteta kohustuslik. See tingimusteta kohustus läheb aga vastuollu mitte üksnes riigisisese põhiõiguste kaitse standardiga vaid ka põhiõiguste kaitse Euroopa standardiga, nagu õigus ema, aga samuti ja eelkõige alaealise lapse era- ja perekonnaelu austamisele.
- 20 Selles osas tuletab eelotsusetaotluse esitanud kohus meelde, et piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee on leidnud, et vanglad ei paku imikutele ja lastele sobivat keskkonda ning et emade ja imikute lahutamine on väga ebasoovitav.
- 21 Eelotsusetaotluse esitanud kohus meenutab samuti, et ka EIK on märkinud, et kinnipeetavate naiste kohtlemist käsitlevate Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni eeskirjade kohaselt põhinevad otsused, millega lastel võimaldatakse oma emadega vanglasse jääda, lapse parimatel huvidel (EIK, 26.11.2013, X *vs.* Läti, § 95; 24. märtsi 2016. aasta kohtuotsus Korneykova ja Korneykov *vs.* Ukraina, punkt 129).
- 22 Hiljuti leidis EIK lisaks, et Ühendkuningriigi poolt Nigeeria kodanikule väljastatud väljasaatmiskorraldus rikkus tema õigust era- ja perekonnaelule, kuna toimepandud teo laadi ja raskust ei tasakaalustatud alaealise lapse parimate huvidega (EIK 24. novembri 2020. aasta kohtuotsus Unuane *vs.* Ühendkuningriik, punktid 86–90).
- 23 Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et kuna emade ja temaga koos elavate alaealiste laste sunnitud lahutamine EVM täitmiseks võib alaealistele lastele kaasa tuua väga raskeid tagajärgi, võib emaduse kaitse ja alaealise parimate huvide kaitse kohustada raseda naise ja alaealisega koos elava ema üleandmist edasi lükkama hetkeni, mil see järgib rohkem alaealise huvisid, või lubada alaealise emaga koos üleandmine ainult siis, kui eelnevalt kontrollitakse taotlevas riigis tagatud kinnipidamistingimusi.
- 24 Vastsündinute ja laste emaga koos üleandmisega kehtestatakse Maailma Tervishoiuorganisatsiooni 6. oktoobri 2010. aasta soovitude kohaselt ametiasutusele kohustus tagada nõuetekohaselt lapse tervis ja heaolu (EIK 24. märtsi 2016. aasta kohtuotsus Korneykova ja Korneykov *vs.* Ukraina, § 131) ning alaealise äärmist haavatavust arvestades võib meetmete võtmata jätmine kaasa tuua ema ja lapse ebainimliku ja alandava kohtlemise EIÕK artikli 3 tähenduses (EIK 24. märtsi 2016. aasta kohtuotsus Korneykova ja Korneykov *vs.* Ukraina §§ 140–148; EIK 17. oktoobri 2019. aasta kohtuotsus G.B. jt *vs.* Türgi,

§§ 101–117 ja 151; EIK 7. detsembri 2017. aasta kohtuotsus S.F. jt vs. Bulgaaria, 2017, §§ 84–93).

- 25 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu arvates võib raseda naise üleandmise tingimusteta täitmine EVM täitmiseks olla konkreetsel juhul vastuolus emaduse kaitsega ning samuti ohustada tagaotsitava isiku ja loote tervist.
- 26 Raseda naise kinnipidamine peab tagama eespool viidatud erinevates Euroopa Parlamendi resolutsioonides ja Euroopa Nõukogu ministrite komitee soovitudes kirjeldatud standardid.
- 27 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu arvates on järelikult vaja paluda Euroopa Kohtu sekkumist, et selgitada, kas raamotsuses kirjeldatud EVM korras on raseda naise üleandmine tingimusteta vajalik või kas see sõltub tervisliku seisundi ja selle eelnevast kontrollist, kas tervislik seisund on kooskõlas taotlevas riigis tagatud kinnipidamistingimustega.
- 28 Eelotsusetaotluse esitanud kohus täpsustab kokkuvõtteks, et ta ei saa esitatud keerulisi tõlgendusküsimusi oma otsuses lahendada raamotsuse artikli 23 lõikes 4 sätestatud võimalusega lükata „tõsistel humanitaarsetel põhjustel“ ajutiselt edasi üleandmist, mille kohta on juba otsus tehtud, kuna EVM täitmise peatamise selline vorm, mille suhtes EVM-d täitva riigi õigusasutusel on igal juhul eraldi kaalutusõigus, ei kujuta endast nõuetekohast õiguskaitsevahendit, mis tagaks põhiõiguste kaitse.
- 29 Viimasena taotleb eelotsusetaotluse esitanud kohus käesoleva kohtuasja läbivaatamist Euroopa Kohtu kodukorra artikli 107 kohases kiirmenetluses, kuna tegemist on otsusega, mis mõjutab raseda ema ja temaga koos elava mõneaastase alaealise põhiõigusi ning on vajalik, et kõrvaldada ebakindlus, mis hetkel tema üleandmise osas säilib.